

Borbe crnogoraca i francuza oko Dubrovnika

Marko Petričević

Prema, još nepotpunim, historijskim podacima, postojao je sporazum između Napoleona I. i skadarskog vezira Mahmut-paše Bušatlije, koji se bio odmetnuo od sultanske vlasti i proglasio sebe gospodarom Albanije. Po tome sporazumu, Bušatlija je trebao da bude kralj Ilirije pod francuskim protektoratom, i da u sklop Ilirske države uđu Crna Gora i Albanija. Međutim, Vladika crnogorski Petar I. sa Crnogorcima, razbio je plan ondašnjih osvajača. On je u dvjema historijskim bitkama 1796. godine potukao vojsku Bušatliniju — prvi put u Martinovićima (kod Danilovgrada), a tri mjeseca kasnije u Krusima (nedaleko od Titograda). U ovoj posljednjoj bici, crnogorska vojska pod komandom Petra I., koja je brojila oko četiri hiljade boraca, razbila je Bušatlijinu armadu od preko trideset hiljada boraca, potukavši je do nogu. U ovom boju poginuo je i glavnom komandujući vezir, Mahmut paša Bušatlija. Crnogorci su našli na bojištu desetak poginulih francuskih oficira, koji su radili kao instruktori Bušatlijine vojske. Bušatlijinom pogibijom, Turska je ugušila albansku bunu i opet je podčinila pod svoju vlast.

Napoleon je u ono vrijeme bio zauzet afričkim ratovanjem, te nije mogao pružiti nikakvu pomoć Bušatliji. Isti-

na, Bušatlija, vrlo silan i još više ambiciozan, nije ni tražio pomoć, jedino su mu bili potrebni vojni instruktori radi regrutovanja trupa iz Albanije, koje tada nisu služile kao turska regularna vojska (nizam). Kada je Napoleon podčinio Afriku, a kasnije i Evropu, njegove trupe krenule su iz Austrije, preko Slovenije, Hrvatske, Dalmacije, Dubrovnika i Boke Kotorske. Čitavom »Ilirskom provincijom«, pa sve do crnogorske granice, Francuzi su prošli u maršu. Nitko im se nije suprostavio.

Međutim, kad su Napoleonove trupe, prema datom uputstvu, krenule iz Budve za Cetinje, sukobile su se sa Crnogorcima u Brajićima (selo na biv. crnogorsko-austrijskoj granici), gdje su ih Crnogorci potukli i natjerali u bjekstvo, satjeravši ih u Kotor.

Druga bitka između Crnogoraca i Francuza, dogodila se mjesec dana kasnije na Trojici (nekoliko km jugozapadno od Kotora), gdje su Francuzi ponovo do nogu potučeni, protjerani iz Kotora i iz cijele Boke, tako da su odbačeni preko Sutorine do Debelog Brijega.

Imperator Napoleon I. Bonaparte, nenaučen da njegova vojska prima poraze, teško je progutao ova dva poraza od crnogorske vojske, zato poziva jednog od svojih ađutana-

ta i daje mu nalog da organizira pohod na Crnu Goru, i da od nje napravi »Crvenu Goru«. Bonaparte nije odustajao od namjere, koju je ranije planirao sa Bušatlijom, a što se tiče ličnosti za kralja Ilirije, to je mislio naknadno riješiti.

U ovom članku poslužit ćemo se jednim detaljem iz borbi Crnogoraca i Francuza, koje su vođene oko Dubrovnika. Detalj potiče iz porodične arhive pok. Iva Sarake. Jedan od Sarakinih predaka, savremenik ovih bojeva, opisuje događaje, koje je pok. Saraka, piscu ovih redaka čitao potkraj 1940. godine.

U nemogućnosti da taj detalj prenesem ovdje ad literam, nastojat ću, da ga — iako skraćeno — približno vjerno prenesem i upoznam čitaoca sa, do sada, nepoznatim zbivanjima u boju Crnogoraca i Francuza oko Dubrovnika.

Na Debelom Brijegu su Crnogorci pod komandom vladike Petra I., žestoko i po treći put potukli Francuze. U ovoj bici poginuo je Napoleonov adutant. Francuzi su bježali pred Crnogorcima preko Konavala. Crnogorskoj vojsci su se pridružili Konavljani, koji su im u ovom kraju bili vodiči. Francuzi su dali jedan manji otpor kod Zvekovice, a zatim se povukli na utvrđenja oko Dubrovnika. Vladika Petar I. ostavio je manji dio vojske u Cavtatu pod komandom jednog svog vojvode (vojvode Stana Uskokovića), da pazi na eventualno iskrcavanje Francuza iza leđa crnogorske vojske, a sam sa glavinom svoje vojske, predvođen od Konavljana, ode za Dubrovnik.

Na Žarkovici su se Francuzi utvrdili i nanijeli Crnogorcima ozbiljne gubitke. Međutim Crnogorci su poslije jalog i kratkog juriša, osvojili utvrđenje u kome je poginulo više Francuza, a među njima jedan dvadesettrogodišnji general. Poslije toga, crnogorska vojska zauzela je okolna brda: Bosanku i Srđ i sa Srđa bombardirala grad topovima,

od čega se i danas vide tragovi (Placa, Jezuiti i tvrđava sv. Ivan). Francuzi su se zatvorili u grad, koji je bio u opsadi četrdeset dana. Crnogorska vojska je bila presjekla vodovod, tako da su Francuzi i građanstvo upotrebljavali vodu za piće iz gradskih cisterna. Konavljani — kmetovi dubrovačkih feudalaca su, u vremenu dok su dvije vojske vodile čarke oko grada, jedne noći popalili vlasteoske dvorce po Konalu. Petar I., koji je sa štabom bio u Franjevačkom samostanu u Rijeci Dubrovačkoj, oštro je opomenuo Konavljane, što pale kuće svoga naroda. Konavljani su pravdali svoj čin time, da su ovo gosparski dvorci, i da su to njima najveći krvnici i zlotvori, te da su baš zato došli iz Konavala, da im se osvete.¹

Crnogorska vojska nalazila se na Pilama, kad su jedne večeri Francuzi, koji su bili zatvoreni u gradu, otvorili mala gradska vrata i kroz mali park (onda je bila voda) prešli iza leđa Crnogorcima i nenadano napali Crnogorce, u bili trideset i toliko ranili, a zatim se bez gubitaka vratili u grad.²

Uporedo sa nadiranjem crnogorske vojske kopnom, morem je dolazila ruska flota, koja se usidrla u Rijeci Dubrovačkoj.

¹ Koliko je poznato, ruska vlada je mnogo donije isplatala bečkoj vladi četrdeset hiljada zlatnih dukata, s molbom, da taj novac uruči Dubrovčanima za učinjenu im štetu, ratom Crne Gore i Ruske. Austrija je primila novac ali ga Dubrovčanima nije nikada uručila.

² Dubrovački fotograf Ilija Jovanović posjeduje sliku borbe između Francuza i Crnogoraca, na kojoj se vide Francuzi ispod tvrđave Lovrijenac, a Crnogorci na brdašcu, gdje je sada park Gradac.